

Motion till riksdagen

1987/88:Ub9

av Ylva Annerstedt m. fl. (fp)

med anledning av prop. 1987/88:102 om utveckling
av yrkesutbildningen i gymnasieskolan

I flera år har det sått klart att den svenska yrkesutbildningen varit underlägsen den man kunnat finna i andra jämförbara industriländer. Där är det vanligt att yrkesutbildningarna omfattar mellan tre och fem år. Det har för varje år blivit mer uppenbart att ungdomar med utbildning från våra blott tvååriga utbildningar har haft svårt att fylla de kvalitetskrav ett alltmer sofistikerat näringsliv ställt.

När därför förslagen från den s.k. ÖGY-utredningen kom 1986 var intresset stort och mottagandet mycket positivt. Därefter har försöksverksamhet startats och pågår. Med hänsyn till att reformeringen brådskade väntade man sig också att en proposition snabbt skulle presenteras.

Från folkpartiets sida är vi mycket angelägna om att en förändrad yrkesutbildning med god kvalitet kommer till stånd.

I propositionen föreslås försöksverksamhet som skall starta redan höstterminen 1988, dvs. drygt två månader efter det att riksdagen fattat sitt beslut. Riskerna är uppenbara för att en ny yrkesutbildning kan misslyckas när planering och förberedelser forceras på ett sådant sätt att det mesta måste lämnas åt slumpen. Reaktionerna har inte heller låtit vänta på sig. Näringslivet anser det knappast möjligt att ställa utbildningsplatser till förfogande med så kort varsel, och skolledarna har protesterat mot det omöjliga planeringsläget. Eleverna har redan gjort sina linjeval, och skulle tvingas göra om dessa utan att egentligen veta vad de väljer.

För de flesta av de föreslagna utbildningarna finns inga kursplaner. Planerna inskänker sig till att vara rubriker utan substantiellt innehåll. Yrkeslärarna är inte fortbildade, och handledare för den företagsförlagda utbildningen är varken utsedda eller utbildade. Inte heller finns läromedel för en ny utbildning. I propositionen anslås medel för utveckling av sådana. Det finns stor risk att en utbildning som startas på sådana premisser endast kommer att bli en upprepning av den gamla med några extra timmar i allmänna teoretiska ämnen på toppen.

Under avsnittet 10.2, Fortbildning av yrkeslärare, påpekar föredraganden särskilt att erfarenheter från försöken med el-mekanisk utbildning har visat betydelsen av tidigare insatser i fråga om fortbildning. Var och en som arbetar med utbildning vet att en sådan blir bättre om man före starten gör en omsorgsfull planering och också har kompetenta lärare som skall genomföra den.

Som inledning till förslagen om utveckling av personalen skriver det föredragande statsrådet: "En bra yrkesutbildning förutsätter tillgång på lärare i tillräckligt antal och med den inriktning och kompetens som kursplanerna ställer krav på. Kraven i fråga om kompetens kommer sannolikt att öka vid bifall till mina förslag till riktlinjer för utvecklingsarbetet. Dessa ställer krav på såväl breddat utbildningsinnehåll som ökad specialisering".

Vi håller helt med om detta men har då svårt att förstå varför regeringen inte drar de rimliga slutsatserna. Propositionens deklARATIONER borde leda till att planeringen av en ny yrkesutbildning, fortbildning av lärare och utbildning av handledare borde komma först och genomförandet därefter. Flera viktiga frågor överlämnas också till arbetsmarknadernas parter för att regleras i avtal, ett förhållande som ytterligare understryker att tiden tills försöken förväntas starta är alldeles för kort. En så viktig fråga som elevernas status är uppenbarligen inte löst, eftersom det från fackligt håll hävdas att eleven skall vara anställd sista året.

Regeringens agerande, att presentera en proposition som behandlas i riksdagen efter det att förberedelsearbetet med den nya utbildningen startat, är ett vidare uttryck för betydande nonchalans mot riksdagen och skapar stor osäkerhet i utbildningsorganisationen.

Mot denna bakgrund yrkar vi avslag på regeringens förslag om en försöksverksamhet som startar höstterminen 1988/89.

För att vi skall få en yrkesutbildning med kvalitet föreslår vi istället följande. Utbildning efter i huvudsak den modell som presenteras i propositionen bör starta höstterminen 1989/90 och då i full skala i de utbildningar där kursplaner, fortbildning och övrig planering är fullgjord. Året fram till dess bör användas till att göra kursplaner med fullödigt innehåll för alla tre åren i utbildningarna, att planera och genomföra fortbildning av yrkeslärare och utbildning av handledare samt till att lösa de frågor som parterna skall avtala om. Med en sådan tidsplan hinner också utbildning inom det ekonomisk-merkantila området förberedas på ett omsorgsfullt sätt. Dessutom bör informationen till eleverna meddelas så snart det är möjligt, så att dessa får en klar uppfattning om vad det är de erbjuds.

I propositionen diskuteras inte med ett ord den situation man försätter eleverna i genom den föreslagna försöksverksamheten. De har gjort sina preliminära val i februari och de slutliga görs den 15 april – långt innan riksdagen fattar sitt beslut. Om detta beslut följer propositionens förslag betyder det att de erbjuds utbildning i tre år utan att ha full klarhet i vad utbildningen innehåller. En sådan nonchalans mot huvudpersonerna i sammanhanget kan vi inte acceptera.

Folkpartiet har i sin skolmotion föreslagit en tioårig skolplikt. Effekterna av en tioårig skola kommer emellertid ej att kunna få någon mätbar omfattning förrän en bit in på 2 000-talet om ett sådant beslut fattas inom ett par år. Då kan det dock finnas anledning att överväga om t. ex. innehållet i och omfattningen av de allmänna ämnena i gymnasiet är rätt avvägda.

Föredraganden har förtjänstfullt på flera ställen i propositionen uppmärksammat jämställdhetsfrågorna och de svårigheter som möter elever som gjort ett otraditionellt yrkesval. Han pekar också på det angelägna i att både

handledare och yrkeslärare får kunskaper i att på ett bra sätt ta hand om elever av båda könen, speciellt om eleven gjort ett otraditionellt studievägsval.

Under avsnittet 7.1 Arbetsformer i yrkesutbildningen kommenteras den ensidiga könsuppdelningen av elever på de nuvarande tvååriga yrkeslinjerna. Det är därför särskilt angeläget, anser statsrådet, att uppmärksamma undervisningens uppläggning och arbetsorganisation på sådana studievägar där flickorna är i minoritet.

Vi instämmer, men menar att det är minst lika angeläget att förändringar görs i kursplanerna så att både pojkar och flickor attraheras av innehållet.

Just nu arbetar sjutton arbetsgrupper på SÖ med att bl. a. modulindela de gällande kursplanerna. I detta arbete bör varje arbetsgrupp också göra en revision av innehållet med syftet att göra det intressant för både flickor och pojkar. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Utredning

I propositionen aviseras att SÖ skall få i uppdrag att utreda och lägga fram förslag till en ny linjestruktur i gymnasieskolan. Det är angeläget att ett sådant förslag kan presenteras, eftersom utvecklingen tydligt visar att det linjesystem vi har idag ganska dåligt motsvarar behoven i arbetslivet. I annat sammanhang talar föredraganden om "studiestruktur" istället för "linjestruktur", vilket vi anser bättre illustrerar behoven i en framtida yrkesutbildning. ÖGY har också i sitt betänkande pekat på svårigheterna i framtiden att innehållsligt och kvantitativt koppla samman specifika delar av skolan med specifika yrken eller delar av arbetslivet. Denna utveckling talar också för att den modell vi beskriver nedan, dvs. att eleven studerar de moduler han/hon har intresse för och behov av, bättre svarar mot de krav som kan komma att ställas från ett framtida flexibelt arbetsliv.

I propositionen aviseras en utredning om framtiden för vissa tvååriga ej direkt yrkesinriktade linjer, däribland konsumtionslinjen. Att betydelsen av kunskaper i kost- och näringslära, i hushållning samt i konsumentkunskap nu erkänns är glädjande. Den främsta orsaken till kritiken har sannolikt varit den nuvarande konsumtionslinjens dåliga anknytning till arbetsmarknaden, ingen praktik har t. ex. ingått.

Försök har gjorts som syftar till en mer yrkesorienterad utbildning. I Stockholm har man t. ex. utarbetat LA-kurser som kan ge utredaren värdefullt underlag till fortsatta överväganden. Arbetet bör bedrivas med sådan tidsplan att någon form av konsumtionsutbildning kan erbjudas fr.o.m. läsåret 1989/90.

Gymnasieskolan och uppföljningsansvaret

I propositionen behandlar statsrådet frågan om hjälp till elever med studiesvårigheter. Det är mycket angeläget att en så stor flexibilitet som möjligt kan finnas för att tillfredsställa dessa elevers behov. Den viktigaste åtgärden är sannolikt att förmå dessa elever att över huvud taget fortsätta utbildningen efter grundskolan. Risken är stor att elever som av olika skäl är

skoltrötta helt avstår från utbildning därför att tanken på att välja en treårig utbildning med stort utrymme för allmänna ämnen ter sig övermäktig.

Ett resultat av vårt rigida gymnasiala linjesystem är att vi fått en "ungdomsuppföljning" och att en rad "ungdomscentra" vuxit upp. De fungerar på många håll ganska bra men har också ibland kommit att förknippas med problem i allmänhet och har i vissa fall isolerats från utbildningssystemet i övrigt. Det har varit olyckligt, eftersom den ojämförligt största delen av ungdomarna i uppföljningen framför allt är obestämda i sitt yrkes- och utbildningsval och behöver ett mycket flexibelt utbildningsprogram. Riksrevisionsverket har uppmärksammat detta, och i budgetpropositionen föreslog statsrådet att en översyn skulle göras av ungdomsuppföljningen, vilket tyder på att också regeringen är medveten om att det finns förbättringar att göra.

Vi anser att denna översyn bör syfta till att samordna uppföljningsansvarets resurser med gymnasieskolans så att dessa resurser bättre medverkar till en än mer flexibel gymnasieskola där de skoltrötta elevernas behov kan tillgodoses så långt som det är möjligt.

I propositionen skrivs ingenting om de introduktionskurser som idag är en smidig väg till fortsatta studier för vissa elever. I ett flexibelt gymnasiesystem är de självklara och bör kunna planeras individuellt för varje elev. Det bör därvid vara möjligt att göra ett studieprogram som består av moduler från flera olika yrkesutbildningar för att den enskilda eleven skall ges ett bättre underlag för sitt slutliga val.

Fixeringen vid treårsgränsen bör inte heller göras för definitiv. Möjlighet till etappavgångar bör byggas in i systemet. Eleven skall ha rätt till utbildning under sammanlagt tre år, men skall också kunna lämna gymnasieskolan tidigare utan att för den skull ha fått stämpeln på sig att ha en ofullständig "linje" i bagaget. En av de stora fördelarna med ett förändrat betygssystem är ju bl. a. att eleven får ett kompetensbevis som anger vilka moduler han/hon genomgått nöjaktigt. Det blir sedan arbetsgivarens uppgift att avgöra om dessa räcker för en tilltänkt anställning. Eleven kan senare återvända till skolan och skaffa sig kompetens i fler moduler, om han/hon skulle vilja det.

Det bör vidare göras en sådan planering att också de allmänna ämnena skall kunna läsas i modulform. Många elever är ganska trötta på de allmänna ämnena när de slutat grundskolan och skulle säkert vara mer motiverade för dessa studier vid en senare tidpunkt i utbildningen. Vi är medvetna om att det finns pedagogiska skäl som talar emot detta, men vi anser ändå att möjligheten bör finnas, om den innebär att en ung människa väljer en utbildning hellre än att avstå.

Den ovan nämnda översynen bör vara avslutad och resultera i åtgärder läsåret 1989/90. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Gymnasieskolans dimensionering

Vi ansluter oss till förslaget om att en totalram skall fastställas, fördelad på direktramen och lilla ramen. Den nuvarande sektorsindelningen har länge varit ett hinder för att fördela platserna efter behov. Eftersom vi avvisar de

5 000 försöksplatserna ansluter vi oss till det förslag till dimensionering som framförs i budgetpropositionen för budgetåret 1988/89. Beträffande åren 1989/90 och 1990/91 förutsätter vi att regeringen återkommer i det ovan begärda förslaget.

Mot. 1987/88
Ub9

Anslagsfrågor

Ett av våra huvudargument för att skjuta upp försöksverksamheten och i stället förorda ett successivt genomförande i full skala från hösten 1989 är att kvaliteten inte kan upprätthållas när förberedelserna är så bristfälliga. Ett viktigt led i dessa är fortbildning av yrkeslärare och utbildning av handledare. Vi anser därför att dessa insatser bör intensifieras fram till hösten 1989 och föreslår att 7 milj. kr. anslås till handledarutbildning och 7,1 milj. kr. till fortbildning av yrkeslärare.

De i propositionen reserverade medlen för kursplanearbete, anser vi bör ökas med 0,3 milj. kr. för att möjliggöra också en modulindelning av de allmänna ämnena. Vi ansluter oss till propositionens förslag att ett produktionsstöd för läromedelsutveckling bör finnas för "smala" områden.

Med hänsyn till att en förändrad yrkesutbildning enligt vår modell bör starta först läsåret 1989/90 yrkar vi avslag på punkterna 1, 2, 3, 4 och 9 i propositionens budgetöversikt. Kostnader för inbyggd utbildning kvarstår då för 1988/89.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen avslår förslaget om försöksverksamhet med start hösten 1988,
2. att riksdagen begär att regeringen snabbt återkommer med förslag till planering för ett successivt genomförande av en ny yrkesutbildning i full skala för läsåret 1989/90,
3. att riksdagen hos regeringen begär en revidering av yrkeslinjernas kursplaner från jämställdhetssynpunkt,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konsumtionsutbildning,
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om modulindelning av de allmänna ämnena,
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om introduktionskurser,
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om etappavgångar,
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samordning av gymnasieskolan och ungdomsuppföljningen,
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gymnasieskolans dimensionering,
10. att riksdagen avslår punkterna 1, 2, 3, 4 och 9 i propositionens budgetöversikt,

11. att riksdagen under anslaget B 3, Stöd för utveckling av skolväsendet anslår 2,5 milj. kr. mindre än vad regeringen har föreslagit, Mot. 1987/88
Ub9

12. att riksdagen under anslaget B 7, Forskning och centralt utvecklingsarbete inom skolväsendet anslår 0,3 milj. kr. utöver vad regeringen har föreslagit,

13. att riksdagen under anslaget B 19, Bidrag till driften av gymnasieskolor anslår 15,1 milj. kr. utöver innevarande års anslag att fördelas i enlighet med vad vi anfört i motionen.

Stockholm den 5 april 1988

Ylva Annerstedt (fp)

Lars Leijonborg (fp)

Kerstin Keen (fp)

Carl-Johan Wilson (fp)